

Català oriental: el central

“Un hom̄ numés t̄nī dos fills. Al mé(s) job̄ ba di'l seu par̄: "la (é)s hor̄ c̄ sigui'l meu propi amu c̄ tingui c̄ntims; m̄ n'he [me n'haig] d'anà a beur̄ món. Partiu la bostra h̄rèncī i duneu-m̄ ðl c̄m toqui". "Ai, fill meu", ba dí'l par̄, "com bulguis; ets un dulén i Déu ðt c̄stiḡrà". I d̄sprés ba ubrí un c̄la(i)x, b̄ p̄rtí la seba h̄rèncī i ba fer-n̄ [ba fe-ne, en ba fé] duguēs parts. Al cap d'un(s) quant(s) [cont(s)] dīs, ðl dulén s̄'n ba 'ná ðl pobbl̄ mol tibat i sens̄ dí adéu ana (a) ningú. Ba trab̄ssá molt̄ terr̄ erm̄, mol(s) boscus i mol(s) rius, i ba (a)rribá a un̄ gran ciutat on [ont, onta, abon] ba ḡstà tots ðls [tot al] c̄ntims”

■ Confusió A, E àtones en *ə*

■ Neutralització de O, U en *u*

■ GUA-, QUA- tòncics tendeixen a *go-* i *ko-*

■ No pronúncia de la iod seguida de x palatal

■ Desinències de les persones 1, 2, 3 i 6 del SP en -i, -is, -i, -in.

hom̄, t̄nī, job̄,
par̄, hor̄, c̄, m̄,
beur̄...

numés, amu,
duneu-m̄, dulén,
ubrí, boscus

cont(s)

c̄la(i)x

sigui, tingui,
bulguis

El català central

Extensió territorial i límits

El català central abraça les conques hidrogràfiques del **Fluvià** fins al **Francolí** com a límits extrems septentrional i meridional respectivament. Una franja paral·lela al Pirineu constitueix una zona de transició cap al rossellonès.

CARACTERÍSTIQUES FONÈTIQUES

Vocalisme àton	
■ Confusió A, E àtones en <i>ə</i>	homə, təniə, jobə, parə, horə, cə, mə, beurə...
■ Neutralització de O, U en <i>u</i>	numés, amu, duneu-mə, dulén, ubrí, boscus
■ Sol caure la /ð/ en contacte amb <i>r</i> en posició interior	carabassa [kar'βasə], veritat [bri'tat]

Vocalisme tònic	
■ La E tancada del llatí vulgar ha esdevingut [ɛ]	sɛba
■ GUA-, QUA- tònic tendeixen a <i>go-</i> i <i>ko-</i>	cont(s)
■ No pronúncia de la iod seguida de x palatal	cəla(i)x
■ Desinències de les persones 1, 2, 3 i 6 del SP en -i, -is, -i, -in.	sigui, tingui, bulguis

Consonantisme	
■ Iodització, a la major part de les comarques de Barcelona	ui (per ull), paia (palla)
■ Pèrdua dels sons oclusius dels grups consonàntics finals: -nt, -lt, -ng, -nc	pon, mol, san, cran (pont, molt, sang, cranc)
■ La palatalització del grup romànic representat per T'L	espatlla, vetllar
■ La gènesi d'una -r epentètica en mots com	ordre, cartró, murtra...

CARACTERÍSTIQUES MORFOSINTÀCTIQUES

Destaquem els trets morfològics diferenciadors següents:

■ La marca - <i>u</i> de la primera persona del singular del l'IP, reforçat a - <i>ut</i> a l'Empordà	cantu, baixu / cantut, baixut...
■ Els determinants <i>aquest</i> , <i>aquests</i> adopten les formes <i>aquet</i> , <i>aquets</i> .	
■ El numeral femení <i>dues</i> pren una - <i>g</i> - antihàtica	dugues
■ La neutralització de la preposició <i>a</i> en <i>amb</i> en determinats contextos	<i>doneu amb ells</i> el rellotge

LÈXIC

El lèxic ha perdut bona part de paraules de la llengua clàssica com *torcar*, *eixir*, *arena*, *ací*, *granera*...

Ha adoptat castellanismes com *vas*, *faldilla*, *suelto*, *tocino*...

Subdialectes i parlars

Xipella: *canim, vilis, nusatris/nusatres*

Aquests parlars, tot i participar de les característiques generals del català oriental, posseeixen un tret singular:

■ El pas a <i>i</i> de la <i>e</i> final	cànim 'cànem', pari 'pare', quinze 'quinze', diin 'diuen', cantis 'cantes', cantarís 'cantaries'
■ Igualment passen els antics plurals en ES a IS	vilis 'viles', vaquis 'vaques', etc.
■ Cal recordar, però, els casos d'alternança (<i>nusatres, nusatris</i>)	

Salat: *ses noies*

Conjunt de parlars del català central caracteritzats per l'ús (com en el català insular o balear) de l'article *es* (*s'*), *sa* (*s'*), *es*, *ses*, derivat d'*ipse, ipsa*, en comptes d'*el* (*l'*), *la* (*l'*), *els*, *les*, derivats d'*illu, illa*.

Tarragoní

Presenta alguns dels trets més característics de tot o part del català occidental.

■ Vacil·lació entre <i>b</i> i <i>v</i>	Balència
■ Manteniment de l'africació en les palatals	dzove txop
■ Pronúncia de la <i>i</i> seguida de <i>x</i> palatal	kaixa
■ Conservació dels plurals en <i>-ns</i> d'antics esdrúixols	hòmens
■ Coexistència dels articles <i>el/ lo...</i>	el cotxe / lo cotxe

Barceloní: *viatxe, cassa, furmatxa, vei*

La influència històrica del superstrat castellà i el contacte amb la immigració castellana explica alguns trets del barceloní:

■ Apitxament de les palatals fricatives i africades	viatxe
■ Ensordiment de l'alveolar fricativa sonora	casa: ['kasa]/ ['kaza]
■ Tendència a la realització en <i>-a</i> de les neutres àtones	furtmatxa
■ leisme en mots acabats en <i>-ll</i>	vei / vell